

УДК 351.745.7

А.В. Мовчан,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В ОРД

У статті розглянуто актуальні проблеми вдосконалення науково-методичного забезпечення інформаційно-аналітичної роботи в ОРД міліції у зв'язку з набранням чинності КПК України.

Ключові слова: науково-методичне забезпечення, інформаційно-аналітична робота, оперативно-розшукова діяльність, дисертація, оперативно-розшукова теорія.

В статье рассмотрены актуальные проблемы совершенствования научно-методического обеспечения информационно-аналитической работы в ОРД милиции в связи со вступлением в силу УПК Украины.

Ключевые слова: научно-методическое обеспечение, информационно-аналитическая работа, оперативно-розыскная деятельность, диссертация, оперативно-розыскная теория.

Paper deals with the problem of the improving of methods of scientific information and analytical work in the investigative police activities in connection with the entry into force of the CPC of Ukraine.

Keywords: scientific and methodological support, information and analytic work, operational-search activity, thesis, operatively-search theory.

Подальший розвиток теорії і практики ОРД прямо залежить від належного науково-методичного забезпечення ОРД. Однією з необхідних умов цього є цілеспрямоване й поступальне здійснення фахових наукових досліджень, основною метою яких має бути підвищення ефективності ОРД, розробка надійних гарантій дотримання прав та свобод людини під час проведення оперативно-розшукових заходів.

В останні десятиліття інтенсивно розвивається “інформаційний” напрям у теорії і практиці ОРД. Організація науково-методичного забезпечення інформаційно-аналітичної роботи в ОРД передбачає планомірне здійснення наукових досліджень питань, пов'язаних з інформаційно-аналітичним забезпеченням ОРД, а також своєчасну розробку відповідних нормативних документів методичного характеру (положень, інструкцій, настанов, правил), що набуває в сучасних умовах особливої актуальності.

Водночас стан наукової розробки цієї проблематики досліджувався недостатньо. Зважаючи на це, автором проведено стислий аналіз стану дослідження питань, пов'язаних з інформаційно-аналітичною роботою в ОРД і визначення на цій основі перспективних тем подальших досліджень у зазначеній сфері.

За період з 1979 до 1991 рр. у СРСР, а з 1991 до 2012 рр. у незалежній Україні загалом було захищено лише 46 дисертацій з проблем інформаційно-аналітичної роботи в ОРД, що становить 6,5 % від загальної кількості захищених дисертацій у галузі ОРД. Зважаючи на те, що інформаційно-аналітичне забезпечення ОРД сьогодні є одним із найбільш дієвих та ефективних інструментів ОРД, таку кількість наукових досліджень не можна вважати достатньою.

Авторами дисертацій, присвячених питанням інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД, є (із зазначенням року захисту) такі російські вчені: Е.П. Вечернін (1979), А.Я. Мінін (1980), В.М. Тищенко (1980), В.Г. Гриб (1981), В.М. Дудін (1984), І.Б. Гранаткін (1991), Ю.В. Уваров (1992), В.П. Кувалдін (1993), С.С. Малигін (1995), І.М. Паршин (1996), І.Б. Денисова (1998), Д.С. Ізмайлов (1998), В.Ю. Голубовський (2001), В.М. Новгородцев (2002), Є.М. Яковець (2002), Р.М. Яппаров (2002), Р.В. Бондаренко (2003), П.Є. Букейханов (2003), М.А. Голубєв (2003), М.І. Кра-

шенінніков (2003), І.М. Яковенко (2005), І.М. Леонов (2006), В.Ф. Луговік (2006), О.О. Бєлов (2007), Є.Г. Бєлоглазов (2007), І.С. Дубровін (2007), Р.Р. Карданов (2007), В.М. Мартинюк (2007), В.В. Агєєв (2008), Ю.Л. Дяблова (2008), Л.Ю. Міллер (2008), І.А. Воротов (2009), Р.М. Вязовець (2010), М.М. Ендрєєв (2010) [1] та українські вчені: В.Ю. Журавльов (2002), В.Є. Ткаліч (2008), В.П. Шеломенцев (2008), Ю.В. Степанов (2009), О.Ю. Бусол (2009), О.В. Манжай (2010), М.Ю. Літвінов (2010), А.В. Терент'єв (2011), Д.М. Цехан (2011), В.П. Захаров (2011), О.В. Бочковий (2012) [2].

За спрямуванням наукового пошуку зазначені дисертації були присвячені:

1) загальнотеоретичним питанням інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД: інформаційно-пошукової роботи кримінальної міліції (Д.С. Ізмайлов); інформаційної взаємодії кримінального процесу та ОРД (М.А. Голубєв); отриманню оперативно-процесуальної інформації про злочини і порядку призначення оперативно-розшукових заходів (М.І. Крашенінніков); інформаційному забезпеченню розкриття та розслідування злочинів (О.О. Бєлов, В.Ф. Луговік); нормативно-правовим та організаційним засадам застосування оперативних обліків в ОРД (А.В. Мовчан); пошуку і фіксації підрозділами ДСБЕЗ фактичних даних про злочини у сфері високих технологій (В.П. Шеломенцев); використанню комп'ютерних засобів для вирішення завдань оперативної розробки (Ю.В. Степанов); здійсненню оперативно-розшукових заходів шляхом використання кіберпростору (О.В. Манжай); правовим, організаційним та технологічним засадам інформаційного забезпечення ОРД правоохоронних органів України (В.П. Захаров); інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, що тимчасово обмежують конституційні права громадян в Україні (О.В. Бочковий);

2) питанням використання інформаційних технологій в ОРД: автоматизації оперативно-розшукових обліків та їх використанню в розкритті злочинів (А.Я. Мінін); удосконаленню інформаційного забезпечення ОРД із застосуванням автоматизованих інформаційних систем (В.М. Дудін, В.М. Мартинюк, А.В. Терент'єв); правовим, організаційним і тактичним основам використання автоматизованих банків даних в ОРД (І.Б. Дєнісова); інформаційним пошуковим системам у боротьбі зі злочинністю (І.С. Дубровін, М.М. Ендрєєв); інтеграційному методу формування та використання АПС оперативно-розшукового призначення (Л.Ю. Міллер); використанню інформаційних технологій в ОРД (Р.М. Вязовець, І.М. Яковенко, Д.М. Цехан);

3) питанням інформаційно-аналітичної роботи по лініях оперативних служб: карного розшуку (В.М. Тищенко, Ю.В. Уваров, С.С. Малигін, І.М. Паршин, І.Б. Дєнісова, В.М. Новгородцев); боротьби з економічною злочинністю (Е.П. Вечєрнін, В.Г. Гриб, І.Б. Гранаткін, В.П. Кувалдін, М.Ю. Літвінов); боротьби з організованою злочинністю (Р.М. Яппаров, В.Ю. Журавльов); кримінальної міліції (Д.С. Ізмайлов, П.Є. Букейханов, В.Ю. Голубовський, В.М. Мартинюк);

4) питанням застосування окремих форм інформаційно-аналітичної роботи в ОРД: оперативно-розшукової ідентифікації (Є.М. Яковець); оперативно-розшукового прогнозування (В.В. Агєєв, О.Ю. Бусол); аналітичної розвідки (Є.Г. Бєлоглазов, О.Ю. Бусол);

5) питанням здійснення інформаційно-аналітичної роботи в ОРД з метою протидії певним видам злочинів: крадіжок особистого майна (Ю.В. Уваров); терористичної діяльності (Р.Р. Карданов, І.А. Воротов); злочинів, скоєних з використанням вогнепальної зброї (І.М. Леонов); злочинів, учинених ОЗУ (В.Є. Ткаліч).

Водночас слід зазначити, що дослідженню фундаментальних проблем інформаційно-аналітичної роботи в ОРД присвячено всього три докторські дисертації, а саме: проблемам теорії і практики інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності (В.Ю. Голубовський), методології забезпечення аналітичної розвідки кримінальних процесів і явищ (Є.Г. Бєлоглазов), правовим, організаційним та технологічним засадам інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів України (В.П. Захаров), що свідчить про недостатню увагу вчених до зазначених проблем сучасної теорії ОРД.

Проведений автором аналіз захищених дисертацій, пов'язаних з питаннями інформаційно-аналітичної роботи в ОРД, свідчить про те, що лише в останні роки

вони стали частіше привертати увагу вчених. Із загального числа дисертаційних досліджень 32 дисертації були захищені за останні роки (2002–2012 рр.). Крім того, дисертаційні дослідження із зазначеної тематики сьогодні в Україні здійснюють ще ряд фахівців.

Тобто останнім часом спостерігається певна інтенсифікація наукових досліджень у сфері інформаційно-аналітичної роботи в ОРД. На нашу думку, це спричинено наступними обставинами:

- запровадженням законодавчого регулювання оперативно-розшукової діяльності, необхідності дотримання прав людини в ході ОРД, захисту персональних даних, що, зокрема, стало причиною виникнення проблем в отриманні оперативно-розшукової інформації та її використанні у кримінальному судочинстві;

- швидким розвитком комп'ютерної техніки, інформаційних та телекомунікаційних технологій, що дозволяє ефективно здобувати оперативно-розшукову інформацію;

- високим розвитком організованих форм злочинності в Україні, розбудовою її інфраструктури, наявністю корумпованих зв'язків в органах державної влади.

Аналіз змісту дисертацій, захищених останніми роками, засвідчив, що поступове підвищення уваги вчених до проблем, пов'язаних з інформаційно-аналітичною роботою в ОРД, потребує запровадження системного планування тем дисертаційних досліджень у цій сфері.

З метою визначення перспективних напрямів подальших наукових досліджень розглянемо теми вже захищених дисертацій, що дозволяє дійти кількох висновків.

По-перше, сьогодні відсутні дослідження по лініях роботи окремих оперативних служб. Так, потребують наукового опрацювання питання інформаційно-аналітичної роботи в ОРД підрозділів боротьби з кіберзлочинністю, підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків, оперативно-технічних підрозділів.

По-друге, потребують дослідження питання застосування інформаційних технологій для вирішення завдань отримання та систематизації оперативно-розшукової інформації, оперативно-розшукової діагностики тощо.

По-третє, вимагають ретельного дослідження питання, пов'язані з інформаційно-аналітичним забезпеченням протидії кіберзлочинності; боротьби з торгівлею людьми; протидії серійним злочинам; протидії навмисним вбивствам тощо.

Нарешті, подальшого розвитку потребують дослідження загальнотеоретичного характеру, присвячені багатоаспектному вивченню інформаційно-аналітичної роботи в ОРД. Накопичені більше ніж за тридцять років результати наукових досліджень щодо інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД стають підґрунтям для поступового виходу на новий рівень теоретичного осмислення всього комплексу питань, пов'язаних із застосуванням інформаційних технологій в ОРД.

В.І. Єлінський зазначає, що теоретичне розроблення проблем ОРД по лініях роботи оперативних служб поступово веде до формування окремих оперативно-розшукових теорій [3, с. 180].

Отже, на нашу думку, на часі формування окремої оперативно-розшукової теорії – основ інформаційно-аналітичної роботи в ОРД, основним завданням якої має бути розробка теоретичних, правових та організаційно-тактичних засад інформаційно-аналітичної роботи в ОРД. Зазначена теорія має формуватися у тісному зв'язку з іншими окремими оперативно-розшуковими теоріями: оперативно документування, оперативної розробки, оперативно-розшукового процесу тощо. У межах розвитку цієї теорії сьогодні потребують наукового дослідження такі проблеми, як дотримання прав людини в ході інформаційно-аналітичної роботи в ОРД; правові і тактичні засади застосування комп'ютерної розвідки в ОРД; організаційно-правові основи інформаційно-аналітичної роботи при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій; співвідношення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій тощо.

Наведені міркування дозволяють автору запропонувати орієнтовний перелік тем дисертаційних досліджень щодо інформаційно-аналітичної роботи в ОРД, які, на наш погляд, є перспективними:

- дотримання прав людини в ході інформаційно-аналітичної роботи в ОРД;
- організаційно-правові основи інформаційно-аналітичної роботи при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій;
- правові і тактичні засади застосування комп'ютерної розвідки в ОРД;
- співвідношення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій;
- організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в ОРД підрозділів боротьби з кіберзлочинністю;
- організація і тактика інформаційно-аналітичної роботи в ОРД підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків;
- інформаційно-аналітичне забезпечення ОРД оперативно-технічних підрозділів;
- застосування інформаційних технологій для отримання та систематизації оперативно-розшукової інформації;
- застосування інформаційних технологій для вирішення завдань оперативно-розшукової діагностики;
- організаційно-правові основи автоматизації оперативно-розшукового прогнозування;
- організація і тактика проведення оперативно-розшукових заходів у мережі Інтернет;
- інформаційно-аналітичне забезпечення протидії кіберзлочинності;
- використання сучасних інформаційних технологій у боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми;
- інформаційно-аналітичне забезпечення протидії серійним злочинам;
- інформаційно-аналітичне забезпечення протидії навмисним вбивствам.

Водночас актуальною проблемою сьогодення слід вважати недостатній зв'язок відомчої науки і практики. Зокрема, з метою вдосконалення науково-методичного забезпечення інформаційно-аналітичної роботи в ОРД, практичні працівники оперативних підрозділів вважають доцільним: науково-дослідним установам МВС спільно з вітчизняними виробниками розробляти та впроваджувати в практичну діяльність оперативних підрозділів ОВС сучасні зразки оперативно-технічних та спеціальних засобів – 69,5 %; здійснювати наукові дослідження ефективності інформаційно-аналітичної роботи в ОРД, результати яких доводити до працівників практичних підрозділів для використання в роботі – 63,0 %; закуповувати для потреб оперативних підрозділів кращі зразки технічних засобів провідних іноземних фірм-виробників – 54,3 % [4].

У ході дослідження нами також були розглянуті відомчі нормативні документи (накази, розпорядження, вказівки, інструкції, настанови, роз'яснення), видані МВС України протягом 1991–2012 рр.

Встановлено, що у зазначений період було видано 55 наказів МВС України, які безпосередньо стосуються питань інформаційно-аналітичної роботи в ОРД, зокрема:

- 1) 26 документів присвячені питанням організації застосування окремих автоматизованих інформаційних систем;
- 2) 23 накази МВС присвячені питанням взаємодії та обміну оперативною інформацією між: оперативними службами МВС; МВС та іншими правоохоронними органами; МВС України та МВС інших держав;
- 3) 6 наказів МВС стосуються питань організації формування та використання оперативних обліків.

Із зазначеної кількості відомчих нормативних актів МВС тільки вісім присвячені питанням тактики та технології інформаційно-аналітичної роботи в ОРД на рівні інструкцій та положень і мають науково-методичний характер.

Таким чином, набрання чинності новим КПК, запровадження негласних слідчих (розшукових) дій вимагає кардинального перегляду та доопрацювання зазначених нормативно-правових актів.

Крім того, існує проблема своєчасного забезпечення практичних підрозділів, ВНЗ та НДУ МВС України нормативними документами МВС, які регулюють інформаційно-аналітичну роботу в ОРД.

Отже, проблеми науково-методичного забезпечення інформаційно-аналітичної роботи в ОРД міліції потребують подальшого вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Научная электронная библиотека диссертаций и авторефератов [Электронный ресурс] – Режим доступа : [http : // www.dissercat.com/](http://www.dissercat.com/)
2. Перелік тем захищених дисертацій / Інформаційна довідка ДНДІ МВС України. – К. : ДНДІ МВС України, 2013.
3. *Елинский В.И.* Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности : монографія / В.И. Елинский. – М. : Изд. Шумилова И.И., 2001. – 228 с.
4. Зведені дані результатів анкетування практичних працівників оперативних підрозділів та підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення апарату МВС України щодо інформаційно-аналітичної роботи в ОРД. – К. : ДНДІ МВС України, 2013.

Отримано 21.02.2013